

**Prof. dr Nedžad Bašić, redovni profesor Univerziteta, naučni savjetnik
Evropskog defendologija centra Banja Luka**

PSIHOLOGIJA AUTORITARNOG GLASAČA

"U slučaju moralne prijetnje, zaključajte granice, izbacite one koji su drugačiji i kaznite one koji su moralno devijantni."

Autoritarni populistički (nacionalistički) birači teško shvataju svu složenost i krivudavost razvoja svijeta. Za većinu njih najznačajnija je lojalnost prema vođi i autoritarnom/nacionalističkom pokretu odnosno prema autoritarnoj političkoj stranci. Za njih je pitanje lojalnosti od određujućeg značaja. Zbog neupitne lojalnosti vođi i autoritarnoj (nacionalističkoj) stranci, oni su spremni prihvatiti svaku politiku bez obzira koliko je kontraverzna, neinventivna i teška. Otud je značajno otkriti šta daje tu apstraktnu moć autoritarnim (nacionalističkim) liderima, i zašto ih tako entuzijastički podržava biračko tijelo i pored njihovih krajnje bizarnih, nelogičnih i kontraverznih stavova. Ono što je autoritarne populističke vođe i populističke autoritarne stranke činilo još misterioznijim i za istraživače zbunjujućim, je masovna i brza aktivizacija autoritarnih nacionalističkih birača, čime se brišu sve demografske, obrazovne, statusne, rasne, pa čak i religiozne linije koje obično razgraničavaju populističko biračko tijelo.

Psihološki profil

Možda bi ova misterija i dan danas ostala nerazjašnjena i unosila brojne nedoumice među političare i znanstvenike da profesor Matthew MacWilliams sa univerziteta Massachusetts nije usmjerio svoja istraživanja ka psihološkom profilu birača koji inkliniraju glasati za autoritarne (nacionalističke) vođe, pokušavajući pri tom utvrditi korelaciju odnosa između psihološkog profila birača i psihološkog profila autoritarnih vođa.

Prvi rezultati njegovog eksperimenta pokazali su visok stupanj naklonosti birača autoritarnom populizmu (nacionalizmu), što je ukazivalo na potpuno novu prirodu krajnje desnog autoritarnog populizma (nacionalizma) koja je dobrim dijelom određena psihološkim profilom birača. Sada su istraživanja autoritaritarnog populizma (nacionalizma) usmjerena ka psihološkom profilu autoritarnog birača.

Naklonost ka autoritarizmu kod birača (autoritaraca/nacionalista) najčešće je određena strahovima i prijetnjama od izglednih i mogućih promjena njihovog percipiranog društvenog statusa/položaja, što traži autoritarni profil vođe koji će te promjene i prijetnje biti sposoban i voljan radikalno otkloniti silom. Otud autoritarni birači traže i prihvataju ekstremnu nacionalističku retoriku vođe koja ide daleko iznad prihvatljivih normi komuniciranja, sa čime se razotkriva nova dimenzija odnosa između psihologije autoritarnih birača i autoritarnog vođe. Ova istraživanja pokazuju vjerodostojnost hipoteze da ljudi/birači koji po svojoj prirodi naginju tradicionalnim autoritarnim (nacionalističkim) vrijednostima stvaraju potrebu za autoritarnim vođom sa čime se umnogome dovodi u sumnju hipoteza da autoritarni vođa kreira autoritarni ambijent.

Brojni autori na tragu ovog istraživanja krenuli su u potragu za uzrocima uspona autoritarnog populizma (nacionalizma) da bi došli do sličnih rezultata koji ukazuju da izborna pobjeda autoritarnih populističkih (nacionalističkih) stranaka nije ovisna samo od stranačkog političkog i ekonomskog programa, od novca uloženog u kampanju i od drugih varijabli, kao što je korupcija, kupovina i krađa glasova, koje su najčešće uzimane u razmatranju uzroka uspona desnog autoritarnog populizma (nacionalizma) krajem 20 i početkom 21 stoljeća.

Kroz niz društvenih istraživanja i pažljivu analizu, brojni autori su došli do iznenađujućeg zaključka da političke stranke koje se pozicioniraju kao stranke tradicionalnih (nacionalnih) vrijednosti, zakona i reda, hijerarhije i poretka čvrste ruke, nesvjesno privlače birače koji po svojoj psihologiji naginju autoritarnim (nacionalističkim) tendencijama. Ovaj trend je posljednjih godina ubrzan demografskim i ekonomskim promjenama poput imigracija, koje su "aktivirale" autoritarne (nacionalističke) tendencije kod određenog broja birača, što je dovelo do profiliranja potrebe za snažnim, jednostavnim, bezkrupuloznim, moćnim i autoritarnim vođom, koji pokazuje sposobnost i volju sačuvati i odbraniti njihov status koji je u njihovoj percepciji ugrožen tim promjenama.

Naklonost birača ka autoritarnom populizmu (nacionalizmu), redovito prelazi klasične granice razgraničenja između birača ljevice, desnice i centra, kao i njihovu ideološku razdvojenost, što vodi dramatičnoj političkoj transformaciji društva i političkih stranaka, što stvara novu strukturu cjelokupne političke scene, s dubokim posljedicama na nacionalnu i međunarodnu politiku.

Ta nova psihološka dimenzija odnosa između autoritarnih birača i autoritarnog vođe otvara nova pitanja: Da li to znači da pojedine grupe (nacije) imaju prirodnu sklonost ka autoritarnom populizmu i ekstremnom nacionalizmu (fašizmu)?

Zašto birači u tako velikom broju i tako brzo usvajaju ekstremne političke stavove, koji se često po svom intenzitetu ne poklapaju sa strahom koji dolazi od percipiranih prijetnjih i promjena?

Ovim pitanjima bave se brojni politikolozi, sociolozi, psiholozi i antropolozi već duže vrijeme, pokušavajući ponuditi odgovor na ova pitanja.

Psihološka transformacija

Nedavno je u Americi objavljena studija "Autoritarna dinamika" koja je istraživala autoritarne tipove ličnosti kao i dinamiku kako oni postaju politički aktivni. U ovoj studiji autoritarni populizam (nacionalizam) tumači se kao dinamičan odgovor na percipirane vanjske prijetnje i otpor prema međuljudskim razlikama. Takve prijetnje transformiraju psihologiju ličnosti u društvenu reakciju koja u konačnici služi za odbranu vlastitih uvjerenja i identifikacije s kolektivom (nacijom). Loše rukovodstvo (leadership) i raznolikosti uvjerenja (tj. nedostatak konsenzusa o grupnim društvenim vrijednostima) su dva najznačajnija faktora koji doprinose traženju odgovora na gore postavljena pitanja.

Kako je autoritarizam prvenstveno rezultat kognitivnih inhibicija i faktora ličnosti koji značajno ograničavaju sposobnost čovjeka da toleriše dvosmislenosti, složenosti i - šire gledano - sociokulturne raznolikosti, autoritarne osobe (autoritarni nacionalisti/fašisti) najčešće izbjegavaju složenu kulturnu, nacionalnu, političku i identitetsku strukturu društva. Otud autoritarizam eksplicitno zagovara strogi suverenitet čiste nacionalne države, što se najčešće postiže ubijanjem ili protjerivanjem manjinskih grupa. U toj složenoj društvenoj strukturi autoritarni birači (nacionalisti/fašisti) u velikom broju i neobično brzo usvajaju ekstremne političke stavove koji se poklapaju sa njihovim strahovima od društvene složenosti. Oni se plaše od povećane raznolikosti i tolerancije prema razlikama koje su tolerisane i razvijane u liberalnim demokracijama, a koje se u njihovoj percepciji pojavljuju kao velika prijetnja autoritarnoj (nacionalističkoj) homogenosti i uniformnosti nacije (države).

Ova istraživanja pokazala su i da postoji određena podskupina ljudi (birača) koji nemaju otvorene, ali imaju latentne autoritarne (nacionalističke) sklonosti. To su one skupine birača koji su označeni kao neutralci/neopredeljeni. Ova skupina birača sa latentnim autoritarnim (nacionalističkim) tendencijama može se pokrenuti ili "aktivirati" stvaranjem percepcije o neposrednoj fizičkoj prijetnji ili destabilizirajućim društvenim promjenama, gdje ekstremna nacionalistička

retorika autoritarnog vođe ima određujuću ulogu u procesu sublimacije psihologije ove socijalne podgrupe sa krajnje desnom nacionalističkom ideologijom autoritarnih populista.

U procesu sublimacije između autoritarnih populista i neutralnih skupina birača određujuću ulogu i značaj dobija populistička krajnje ekstremna autoritarna retorika koja daje prioritet stabilnosti i strogoj društvenoj kontroli u haotičnom društvu. Raznolikosti, priliv migranata, slom starog poretka – doživljavaju se kao prijeteće, jer nose rizike da naruše status quo društvenog poredka koji autoritarni birači (nacionalisti) izjednačavaju sa sopstvenom sigurnošću.

Ka inkluzivnom nacifašizmu

Sa promjenom modela globalne proizvodnje nastaje vrijeme velikih i turbulentnih društvenih promjena. Te promjene se dešavaju već duže vrijeme, ali su posljednjih godina sve vidljivije i teže ih je zanemariti. Te se promjene poklapaju s ekonomskim trendovima koji srednju radničku klasu sve više potiskuju na marginu digitalnog globalnog procesa proizvodnje, dovodeći je u specifičnu situaciju, u kojoj kombinacija demografskih, ekonomskih, tehnoloških i političkih procesa budi strah i nelagodu. Kada se suoče sa stvarnim ili nestvarnim/propagandnim strahom i opasnošću od tehnoloških promjena i fizičkih prijetnji ili prijetnji „statusu quo“, odnosno sa strahom za sopstvenu sigurnost, birači koji samo latentno naginju autoritarnom populizmu, počinju da podržavaju politiku krajnjeg desnog autoritarnog populizma, čime se stvara jedinstveni front autoritarnog nacifašističkog populizma na samom početku ovog milenija.

U procesu globalizacije svijet postaje sve raznolikiji u kojem se čovjek suočava s brojnim promjenama u političkim, tehnološkim, ekološkim, ekonomskim, i kulturnim obrascima na način na koji se nikada ranije nije suočavao, što daje poseban zamah autoritarnoj stranačkoj integraciji sa biračima različitih ideoloških opredjeljenja. U ovom procesu društvenih promjena dolazi do pucanja društvenih veza između birača i tradicionalnih političkih stranaka i do novih usmjerenja između birača i stranaka, što stvara izbornu kolebljivost kod birača i čini ih podobnim za autoritarnu populističku (nacionalističku) propagandu straha i neizvjesnosti.

Kroz nestvarno povremeno distanciranje od fašizma i nacizma autoritarni populizam dobija politički legitimitet što mu omogućuje da kroz promjenjeno medijsko okruženja direktno komunicira sa biračima zaobilazeći tradicionalne

medije, otvarajući na taj način prostor za izbornu dominaciju. Pokušaj mainstream stranaka da suze prostor autoritarnim populističkim strankama kroz uključivanje njihovih ideja i retorike u sopstvene političke programe (strategija prilagođavanja) ukazuje biračima na otvorenu prevaru i izdaju ovih stranaka, što njihove birače sve više gura u naručje desnih autoritarnih populističkih (nacionalističkih) stranaka, time jačajući njihovu legitimnost i prisutnost na političkoj sceni.

Neprestano slušanje krajnje desničarske retorike, gledanje kako se mainstream stranke kreću prema krajnjoj desnici i promatranje sve većeg prisustva (društvenih) medija i udjela glasova krajnje desnice, sve više normalizira krajnje desničarsku ideologiju.

Krajnje desničarska populistička ideologija fašizma prijeti da postane dominantna. Dvije najveće, najstarije i najznačajnije liberalne demokracije na svijetu (Indija i USA) već imaju predsjednike koje podržavaju krajnje desničarski birači. U brojnim drugim liberalnim demokratijama, krajnje desničarske stranke će dominirati ili već dominiraju parlamentima tih zemalja kroz koalicije sa demokratskim strankama, što ne znači ništa drugo do rušenja same liberalne demokracije, ako se nešto ne promjeni.

Šta se može učiniti u sadašnjem globalnom okruženju agresivne ofanzive krajnje desnih autoritarnih populista/nacionalista? Jedni će reći ništa, drugi će kazati malo, dok će treći pozvati na opću mobilizaciju kolektivne svijesti o demokratskom liberalizmu, o međusobnoj toleranciji, individualnim pravima i slobodama čovjeka i manjinskih grupa.

Korišćenje online peticija radi podizanja svijesti o nužnosti promjena i građenja globalnih pokreta koji dijele vrijednosti liberalne demokracije, koji podržavaju politiku koja počiva na platformi diversifikacije, autentičnosti i odgovornosti, te povezivanja grupa i pojedinaca koji raskidaju sa konvencionalnim načinom razmišljanja i koji nude širi prostor za novi model političkog aktivizma, vodi stvaranju novog koncepta globalne svijesti čovjeka o demokratskoj državi kao garantu preživljavanja čovječanstva.

Iz nove knjige Nedžada Bašića: **NOVI KONCEPT AUTORITARNOG MULTI-IMPERIJALNOG HAOSA** (u štampi)